

Тетяна Каросва

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

доктор історичних наук, професор (Україна)

e-mail: urasim@i.uaORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5012-9513>ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/ABA-9476-2020>**Топонімічні практики в пострадянській Вінниці (1992–2022)**

Анотація. Мета роботи. З'ясувати специфіку топонімічних практик у пострадянській Вінниці 1992–2022 рр. **Методологія.** В основі методологічного підходу концепція «соціального виробництва простору» Анрі Лефевра, тобто ідея про створення простору як (від)творення наявної системи соціальних відносин. Його послідовник Маоз Азаряху в топонімічній політиці та практиці віддає пріоритет імпульсу, що йде від державних структур, правлячих партій, муніципалітетів тощо. Чим глибшими і значимішими представляються владі зміни, що відбуваються в суспільстві, тим швидше та рішучіше вона йде на перейменування. **Наукова новизна.** Простежено, як трансформація регіонального суспільства відбивалася на топонімічній практиці у Вінниці. Встановлено, що нині її специфікою є активна позиція трьох акторів: міської влади, професіоналів та місцевої громади. **Висновки.** Масштаб впливу кожного з акторів є різним і залежить від конфігурації взаємодії між ними, хоч зрештою ухвалення рішення залишається за владою. З боку міської влади топографічна практика – це прояв комеморативної політики на місцевому рівні, який засвідчує входження міської влади в націєтворчий процес, і є складовою репутаційної політики. Готовність влади діяти характеризується довірою до професіоналів, а також тим, як організований процес перейменування та найменування, забезпечена ритмічність обговорення та ухвалення рішень. Професіонали, у Вінниці – історики, намагаються вплинути на символічне конструювання вінницької ідентичності, скориставшись вікном політичних можливостей, в тих межах, які громада готова прийняти. Події останніх років засвідчили, що міська громада включена в обговорення не лише прописаною законодавчою рамкою, а й реальністю, уявленням міської влади про «сильну громаду».

Ключові слова: топонімія, топоніміка, топонімічна політика, топонімічна практика, деколонізація, деколонізація, Вінниця.

Постановка проблеми. Усі постсоціалістичні країни Центральної та Східної Європи пройшли етап переосмислення та реконфігурації культурного ландшафту своїх населених пунктів. Нові політичні режими прагнули утілити своє трактування системи цінностей та свою ідеологію в публічному просторі, тим самим вплинути на ідентичність населення та його колективну пам'ять. Вони сподівались конструювати такий просторово-часовий континуум, що відповідав би новій сторінці в історії країни. Одним з об'єктів, до якого була прикута особлива увага, стала топонімія.

Україна не є виключенням з цієї практики. Вона почала реалізовувати її будучи ще однією із союзних республік СРСР. За доби перебудови з демократизацією суспільного ладу під тиском демократичних сил депутатські корпуси населених пунктів один за одним ухвалювали рішення про перейменування одіозних комуністичних топонімів. Якщо у перші роки незалежної держави процес більш-менш тривав, то десь з другої половини 1990-х рр. значно уповільнився, і надалі зміни у публічному просторі відбувалися скоріше завдяки новим топонімам. Наступний рішучий крок обумовили події Революції Гідності та ухвалений пакет законів, який отримав назву «декомунізаційний», що запустило унормовану новою владою деколонізацію топонімії. У 2022 р. російсько-українська війна (з 2014 р.) спровокувала ініційовану знизу деколонізацію публічного простору. Вінниця не залишилась осторонь цих процесів.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Узагальнення досвіду топонімічної політики та практики топонімічної номінації здійснюється в усіх постсоціалістичних країнах. В Україні, крім чисельних історико-краєзнавчих студій, також є спроби теоретизування. Наявні публікації реалізуються в контексті вивчення колективної пам'яті та практики комеморації, а також культурної географії. Топонімія в них розглядається як прояв ідеології. Вважається, що основною тенденцією топонімічної політики та практики є націєбудівний наратив з акцентами на боротьбі за українську незалежність.

Вінниця як окреме поселення вже потрапляла в поле зору вчених. Активними дослідниками деколонізації міської топонімії є київські географи О. Гнатюк та А. Мельничук

.....
(Gnatiuk, 2022; Gnatiuk O., Melnychuk A., 2020; Melnychuk A., Gnatiuk O., 2019), які підґрунтя її успішності вбачають в зусиллях професійного середовища істориків та діяльності специфічної міської політичної еліти. Т. Кароєва як учасниця робочої групи з декомунізації описала організацію та засади її роботи (Кароєва, 2017). Історик К. Кузіна розглянула радянізацію вінницького міського простору в 1920–1930-х рр., акцентуючи увагу на перейменуванні вулиць як способі переписування колективної пам'яті (Кузіна, 2016). Але досі немає узагальненого погляду на трансформацію топонімії Вінниці пострадянського часу.

Теоретичним підґрунтям публікації є ідея соціолога Анрі Лефевра про створення простору як (від)творення існуючої системи соціальних відносин (Lefebvre, 1974). Наслідуючи йому, антрополог Маоз Азаряху стверджує, що перейменування вулиць – це перевірений та ефективний спосіб нав'язати та розповсюдити своє бачення національної історії з наміром створити нову колективну пам'ять у суспільстві (Azaryahu, 2011, с. 29). На його думку, національна держава завжди буде намагатися втрутитися в публічний простір, а масові перейменування повсякчас пов'язані з періодами значних зсувів у соціальному та політичному житті країни; імпульс до переозначення публічного простору йде від державних структур, правлячих партій, муніципалітетів тощо. Що глибшими та значимішими уявляються владі зміни, які відбуваються в суспільстві, то швидше та рішучіше йде вона на перейменування (Azaryahu, 1996). Вчений вважає, що найменування вулиць у комеморативних цілях є фундаментальною рисою сучасної політичної культури.

Мета статті: з'ясувати специфіку практики топонімічної номінації в пострадянській Вінниці.

Виклад основного матеріалу. З перебудовою та гласністю в СРСР заговорили про політичні та економічні реформи, зміни суспільного життя. На тлі чисельних викривальних публікацій з минулого радянського ладу активне населення почало задаватися питаннями й щодо змісту міської топонімії.

На початок 1988 р. у Вінниці налічували 795 топонімів (Цікаво, 1989), серед яких у новому світлі означились одіозні назви. Для врегулювання конфліктних ситуацій і прибирання надто дискусійних назв створили спеціальну комісію при міськвиконкомі. До її складу ввійшли представники міськкому КПУ, радянських органів влади, міського та районних депутатських корпусів, міської інтелігенції, національно свідомих кіл. Це були люди дуже різних світоглядних позицій, які мали взаємодіяти між собою на тлі ідеологічного розлому та шукати точки перетину інтересів. Першим наслідком спільних дій стало зникнення 3 назв (Семена Будьонного, Андрія Жданова, Климента Ворошилова) упродовж 1989–1990 рр. Комуністичні та радянські фігури першого ряду ще були недоторканими, хоча рішення про демонтаж вінницького пам'ятника Леніну ухвалено ще в 1990 р. Його реалізували весною 1992 р. (в єдиному обласному центрі Центральної України).

У 1991 р. з проголошенням незалежності України, як і в інших постсоціалістичних країнах, мало розпочатися переозначення міського простору. У Вінниці більш-менш активна його стадія тривала з 1992 до 1996 рр. Її ідеологічне спрямування можна охарактеризувати як «національно-демократичне», що спиралося на певне культивування національної історії та культури. Консенсус був досягнутий на тому, що з міської топонімії прибрали одіозні символи комуністичного та радянського минулого: топоніми, що містили слово «комуністичний», та прізвища постатей, що уособлювали стару владу, Володимира Леніна, Фелікса Дзержинського, Станіслава Косіора, Рози Люксембург, Карла Лібкнехта, Клари Цеткін тощо. Усього перейменовували за ці роки 22 топоніми (14 назв). Нова влада мала реформувати публічний простір, але поки сама не знала, яким він має бути, а допустити громадську ініціативу ще не наважувалася. Вулицям або повертали історичні назви (Хлібна, Театральна), або присвоювали імена видатних загальноукраїнських (Михайла Грушевського, Володимира Винниченка) та регіональних (Кирила Стеценка, Родіона Скалецького) діячів. Наймасовішим було перейменування 1992 р., яке зачепило 9 назв і пунктирно засвідчило незалежність держави.

Надалі спосіб формування комісії з перейменування не змінився. Щоправда зникли лише представники міськкому КПУ (але не члени компартії), прийшли інші чиновники та депутати. Їхні світоглядні уявлення поступово трансформувалися разом із суспільством. Це яскраво простежується в історії перейменувань: наприклад, вулиця Ворошилова перетворилася на вулицю Червоного козацтва (1990), згодом – 50-річчя Перемоги (1995), вулиця Клари Цеткін – на історичну Ольгінську (1993), а вже наступного року – на вулицю Родіона Скалецького.

Останнє перейменування «національно-демократичного» етапу реалізовано у 1996 р., коли до 5-ї річниці незалежності України замість вулиці Леніна з'явилася вулиця Соборна, хоча відповідне рішення вперше ухвалили у 1993 р. На цьому реформаторський запал міської влади щодо топонімії завмер, хоча громадські ініціативи намагалися активізувати процес. Політична визначеність Центральної України залишалась аморфною. Влада на місцях ухвалювала ситуативні рішення, уникаючи відкритого протистояння з представниками протилежних

ідеологічних таборів. А місцеве населення, зайняте економічним виживанням, значною мірою самоусунулось від відповідальності за публічний простір, звично делегуючи повноваження владі.

Попри всі економічні проблеми Вінниця поступово зростала. Якщо після кількох уніфікацій топонімічної системи у 2005 р. залишилось 669 топонімів (Каталог, 2005), то надалі завдяки впорядкуванню дачних масивів у 2011 р. зафіксували вже 812 (Про затвердження, 2011). Нові урбаноніми наче підкреслювали невизначену політичну орієнтацію регіону. Так звані нейтральні назви заповнили міські документи: вулиці Ранкова, Подільська, Ентузіастів, Аграрна, Добрих сусідів, всілякі проїзди та тупики – Березовий, Бузковий, Вільховий, Вербний, Весняний, Горобиний, Горіховий, Ромашковий, Суничний, Черемховий, або нескінченні – Автомобілістів, Хіміків, Харчовиків, Цукровиків, Енергетиків, Журналістів тощо. З цього масиву вибивалися лише площі Василя Стуса (2003) та Івана Богуна (2005), бульвар Свободи (2005), вулиці Пилипа Орлика (2004), Юлії Рябчинської (2004), академіка Ющенка (2005) та Петра Калнишевського (2011). У 2000 р. перейменували вулицю 9 січня на архітектора Артинова, а у 2003 р. вулицю Чекистів – на В'ячеслава Чорновола. Майже 20-річна (1997–2013) історія міста дала лише 9 назв зі змістовим наповненням, решта 167 служили орієнтації на місцевості. У планах до 2012 р. було ще кілька проєктів, наприклад, перейменувати вулицю Козицького на вулицю Чубинського, Ленських подій – на Якова Гальчевського, а також прибрати імена Володарського, Тарногородського, Карла Маркса, Фрунзе тощо. Утім тодішня аморфність міської еліти, з одного боку, дозволяла існувати комісії з перейменування, а з іншого, гальмувала її рішення.

На тлі політичної ситуації, яка склалася в країні 2013 р. напередодні підписання Угоди про асоціацію України з ЄС і після рішення Кабінету Міністрів України про призупинення підготовки до її підписання (21 листопада) вінницька міська влада зайняла чітку позицію. 28 листопада міські депутати ухвалили рішення про однозначну підтримку європейського курсу України, і, маніфестуючи свою оцінку подій, перейменували сквер Козицького на Європейську площу (Шуткевич, 2013). Через місяць, на наступній сесії, вони перейменували також Музейну площу в площу Тараса Шевченка.

У світлі подій Євромайдану зими 2013–2014 рр. подальші кроки міської влади щодо топонімії виглядали логічними. На мапі міста з'явилися Майдан Небесної Сотні та площа Героїв Майдану, а пізніше того ж року новоствореним вулицям надали імена Зелмана Ваксмана, Володимира Забаштанського, генерала Гандзюка, професора Шульги тощо.

У 2015 р. з ухваленням пакету законів, що дістав узагальнювальну назву «декомунізаційний», в Україні розпочалася декомунізація публічного простору, яка охопила не лише пам'ятники та меморіальні дошки, а й міську топонімію. У Вінниці створено робочу групу, яка мала виявити в міському просторі об'єкти, що містили візуальну комуністичну символіку, та розробити пропозиції щодо зміни міських урбанонімів, які прямо чи опосередковано асоціювалися з комуністичним і радянським минулим. Завдяки діяльності цієї групи упродовж 2015–2016 рр. перейменовано 147 (85 назв) з 836 міських топонімів, або 17,6 %. Замість старих прийшли нові назви, орієнтовані на відновлення місцевої традиції, закріплення в офіційній топонімії загальноурадянських місцевих позначень, меморіалізацію місцевих діячів і популяризацію загальноукраїнських постатей. 82,3 % нових топонімів цієї хвилі перейменувань прив'язано до краю. Навіть серед відомих загальноукраїнських імен обиралися такі, що мали стосунок до подільського краю. Метою такого акцентування на місцевому матеріалі було і є підсилення локальної ідентичності вінничан.

Не всі пропозиції робочої групи щодо пере(на)йменування міська громада сприйняла позитивно. Люди достатньо активно обговорювали їх у соціальних мережах, а головне, вони надсилали свої ідеї, коментарі та зауваження. Усього на електронну адресу групи звернулися понад 400 дописувачів, а на поштову адресу міської ради надійшло понад 70 звернень (Кароева, 2017, с.199). Потім активісти прийшли на громадські слухання. У грудні 2015 р. ініціативна група переконала присутніх у тому, що вулиця Тарногородського замість Деснянської має називатися іменем Сергія Зулінського, її мешканця, військового, який загинув в АТО у 2014 р. Інша група категорично не погоджувалася з варіантом перейменування вулиці Іванова, проте не мала зустрічних пропозицій, тому рішення відклали до наступних громадських слухань, що відбулися вже у квітні 2016 р. Усього 5 назв додатково узгоджувалися навесні.

Оскільки у травні 2015 р. територію міста збільшили за рахунок земель навколишніх сільських рад у межах об'їзної дороги, постала необхідність зняти дублювання назв вулиць та провести їх декомунізацію. Цей крок виконано у 2016–2017 р.

Найменування нових вулиць надалі відбувалося з урахуванням регіонального контексту на тлі зростання державницької свідомості населення. На початок 2022 р. міська топонімічна система охоплювала 1057 топонімів.

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну 1922 р. у суспільстві виник потужний запит на дерусифікаційні заходи. У Вінниці пропозиції щодо перейменування міської топонімії готувала Рада з питань історії, культурної спадщини та топоніміки, яка виникла на основі робочої групи, що проводила декомунізацію публічного простору міста. Ця Рада створена у 2016 р. як дорадчо-консультативний орган при Вінницькому міському голові на постійній основі.

Оскільки нормативних документів, які стали б орієнтиром для діяльності Ради у новому трансформаційному процесі, не було, її члени, фахові історики, запропонували ідеологію деколонізаційних, а не дерусифікаційних заходів. Такий підхід дозволив більш виважено підійти до перейменування. Та чи інша постать, на пошану якої колись названо вулицю або тепер пропонувалося назвати, оцінювалася з погляду діяльності на користь регіону або України. Такий підхід пояснює, чому зникли з міської топонімії українці – Володимир Немирович-Данченко, Петро Запорожець, Гнат Мороз, проте з'явилися росіяни – Микола Костомаров, Василь Сильвестров. Своєрідною перевіркою претендентів на перейменування була відповідь на питання: «Чи могла ця назва виникнути в міській топонімії незалежної країни? Чи вона є наслідком впливу метрополії?».

Перші перейменування в квітні та травні проходили за скороченою процедурою, стосувалися 9 назв і скоріше мали заявити про позицію міста, тобто були проявом репутаційної політики міської влади та репутаційної позиції міської громади. Згодом робота набула системного та виваженого характеру. Під час громадських обговорень не всі пропозиції Ради вінничани зустріли з розумінням, іноді не погоджуючись із конкретними посталями, іноді висловлюючи зустрічні пропозиції. 19 з 78 назв, які запропонували для обговорення у червні 2022 р., не пройшли. Часом це були імена дуже поважних українських діячів, наприклад, Сергія Єфремова або Василя Липківського. Замість них виникли нові імена, особливо військових, які загинули на російсько-українській війні. Восени депутатський корпус на двох сесіях проголосував за деколонізаційні зміни. Результатом спільних зусиль наприкінці року перейменовували 204 урбаноніми (86 назв), з них понад половина – 108 урбанонімів (45 назв) – стосувалася історії та культури подільського краю.

Нині топонімія Вінниці змінилася кардинально. Озираючись на її історію ХХ – початку ХХІ ст., погоджуєшся з тим, що будь-яка влада намагалася у власних цілях використовувати можливість впливу на топонімічний ландшафт міста. Найактивнішим переписувачем вінницької топонімії (85,8 %) виявилася радянська влада у 1921 р., яка й надалі у міжвоєнний період з меншими темпами, але продовжувала цей процес по другому та третьому колу. Імперське переосмислення простору 1910 р. позначилось на 81,2 % міської топонімії. Пострадянське переозначення вінницького топонімічного ландшафту охопило 45,5 % топонімів 1988 р. Це набагато менше, ніж імперське та радянське перейменування, але відчутне для того, щоб констатувати, що у місті хоч із запізненням, але відбувся процес, характерний для постсоціалістичних країн.

Час виявить успішність і перевірить сталість нового означення простору, а поки можна оцінити дієвість цих процесів: міську владу, професіоналів та міську громаду.

Вінницька дійсність підтвердила загальний теоретичний постулат: влада прагне вплинути на публічний простір, маркуючи його у своєму трактуванні. За рішеннями вінницьких міських можновладців щодо топонімії можна виявити специфіку її трансформації, особливо останніх десятиліть. Регіональна політична еліта Вінниччини, як і багатьох інших регіонів, спочатку формувалася на основі радянської партійної номенклатури, яка мала відповідну систему цінностей і світоглядних оцінок, і лише поступово державницький дискурс змусив її змінитися, набути національно свідомого забарвлення. Звідси витокі бляклої топонімічної політики до 2013 р.

На думку дослідника вінницької регіональної еліти М. Горбатюка, серед представників міської влади врешті-решт перемогла проєвропейська частина, завдяки чому європейський курс розвитку Вінниці затвердився. Крім того, серед вінничан закріпилася ідея «сильної громади». Серед місцевої еліти є розуміння, що проблема розбудови держави криється в недостатньому розвитку громадянського суспільства, звідси посилена увага до його формування. Водночас вчений зазначає, що цінності та ідентичності політичної еліти Вінниці «не є сталими і цілком сформованими – вони чутливі до загальнодержавної політичної кон'юнктури і політичних орієнтацій місцевого населення, під впливом яких перебувають у стані перманентних змін» (Горбатюк, 2020, с. 200).

Аморфність позиції міської влади 1991 – початку 2010-х рр. проглядається не лише в динаміці та спрямуванні пере(на)йменувань, а й у ставленні до організації їх проведення. В очах влади ситуація не була певною, тому комісії з перейменування збирали разово або ігнорували. Самі комісії були атомарними вже за способом формування. Полярність та різновекторність позицій членів, відсутність ядра – професіоналів із виваженою фаховою оцінкою, – все це

заважало виразненню діяльності комісій. Її учасникам складно було заявити єдину позицію і просунути її.

Ядром робочої групи / Ради, яка розробляла пропозиції для перейменування, у 2015–2017 та 2022 рр., були одні й ті ж історики. Це представники трьох різних поколінь, різної фахової спеціалізації, які, дотримуючись єдиного державницького дискурсу, водночас різнилися світоглядними переконаннями. Вивчаючи проведення декомунізації у Вінниці, О. Гнатюк зазначав, що цей процес вирізнявся скоріше інклюзивним, ніж ексклюзивним підходом до складання нової топонімії, реалізованим через одночасно різні з'єднання історичних контекстів (Gnatiuk, 2022, с. 52). І це була очевидна заслуга професійного середовища.

Саме історики обговорювали пере(на)йменування перед тим, як їх запропонувати їх усьому складу робочої групи / Ради. За відсутності єдиної позиції між фахівцями, а таке також траплялося, дискусія розгорталася вже між всіма членами групи, що сприяло більш виваженішому рішенню. Загальний склад робочої групи / Ради за вісім років значно змінився, оскільки поновлювався склад міського депутатського корпусу, чиновників та представників громадських організацій. Можна вважати, що історики були тією константою, яка задавала і тримала основний вектор діяльності групи, зокрема у 2022 р. – деколонізаційний. Вони, послугуючись фаховою підготовкою, свідомо намагалися вплинути на конструкцію культурного ландшафту міста, формувати просторову ідентичність вінничан. (Іноді навіть брендували територію, наприклад, за допомогою назв «Мури», «Царина», «Єрусалимка», «Замкова», «Стрілецька».) Прагнення підкреслити вінницькість міської топонімії призвело до того, що нині 256 назв (45,8 %) або 462 топоніми (43,7 %) асоціюються з містом та краєм. Цілком зрозуміло, що реакція громади на впізнавані українські імена – прихильніша, але історики прагнули уникати радянської практики тиражування лише певних прізвищ тепер уже українського пантеону. Водночас вони розуміли, що потрібно зберегти вписаність в український культурний та символічний простір.

Упродовж останніх восьми років ще одним важливим актором змін стала сама міська громада, яка долучилася до всіх трансформаційних процесів через громадські обговорення та листування. Безумовно, це – не тільки заслуга місцевої влади, а й вимоги українського законодавства. Наскільки бездоганно реалізовувався цей процес? Тут можна сперечатися і щодо результативності, і щодо процедури, але з роками активність вінничан зростала, вони частіше намагалися наголосити на своїй пропозиції (5 у 2015–2017 рр. проти 19 у 2022 р.).

Вінницький досвід перейменувань 2022 р. продемонстрував, що трансформація суспільної атмосфери з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації вплинула на радикалізацію вінницької міської громади більше, ніж уявлялось. Це проявилось, по-перше, у готовності містян до зникнення старих та неприйнятті нових назв, по-друге, у більшій активності щодо пропонування своїх варіантів назв, по-третє, в ініціативах пропонування таких борців за українську незалежність, як Степан Бандера та Роман Шухевич, адже тривалий час у громаді спостерігалось контрверсійне ставлення до них.

Загалом загальний напрям перейменувань 2022 р. на регіоналізацію топонімії був дотриманий, але деякі конкретні результати виявилися суперечливими, і, на погляд експертів, зумовлені емоційним станом суспільства. Один із його проявів – алогічне несприйняття деяких пропозицій. Уже згадувалося, що з огляду на різні обставини вінничани не погодилися з відомими іменами українських достойників. Зовсім дивна ситуація склалася з єврейською тематикою. У 2015 р. вінничани із захопленням зустріли входження в офіційну топонімію давньої назви Єрусалимка, мікрорайону, що фізично був знищений за нацистської окупації міста у 1942 р. Понад 70 років назва району давнього компактного проживання євреїв у середмісті жила лише в міському фольклорі, а тепер здобула визнаний статус і стала предметом гордості вінничан. З 2016 р. вулиця Натана Альтмана також прижилася у свідомості містян, так само, як і вулиця Шолом-Алейхема, що давно була. Проте дві спроби 2022 р. прищепити ім'я засновника єврейської літератури мовою їдиш вінничанина Іцхака Лінецького виявилися марними. Так само двічі не мали успіху пропозиції перейменувати вулиці на пошану нашого земляка Івана Трейка, одного з генералів УПА. (Урешті-решт його ім'ям названо нову вулицю.)

Результатом активного втручання в міську топонімію стало те, що з усіх вінницьких урбанонімів з понад столітньою історією лише Липовецька, Набережна та Нагорна вулиці зберегли свої первинні назви, і ще 12 відновили історичні назви. Так втрачається відчуття тяглості міської традиції, яка має сприяти формуванню локальної ідентичності населення. Назви, пов'язані з місцевими подіями, місцевими героями, мають допомагати самовизначенню вінничан, окресленню їхньої індивідуальності як спільноти, сприяти зростанню поваги та любові до рідного міста. От чому історики так багато уваги приділяли поверненню історичних назв та популяризації імен, пов'язаних з краєм.

Висновки. Отже, нині в практиці топонімічної номінації Вінниці діють три актори: міська влада, професіонали та міська громада. Масштаб впливу кожного є різним і залежить від конфігурації взаємодій між ними, хоча, зрештою, ухвалення рішення залишається за владою. З

боку міської влади топографічна практика – це прояв комеморативної політики, який засвідчує входження першої до націєтворчого процесу, і є складовою репутаційної політики. Готовність міської влади діяти підтверджує те, як організований процес пере(на)йменування, як забезпечена ритмічність обговорення та ухвалення рішень. Професіонали, у Вінниці – історики, намагаються вплинути на символічне конструювання вінницької ідентичності, скориставшись віком політичних можливостей, у тих межах, які громада готова прийняти. Події останніх років засвідчили, що міська громада включена в обговорення не лише прописаною законодавчою рамкою, а й реальністю, уявленням міської влади про «сильну громаду».

Фінансування. Автор не отримала фінансової підтримки для дослідження, авторства та публікації цієї статті.

Джерела та література:

- Azaryahu, M.** (1996). The power of commemorative street names. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14, 311–330. URL: http://aktuality.fsv.cuni.cz/upload/Azaryahu1996_Power_Commemorative_Street-Names.pdf (accessed 17.12.2022).
- Azaryahu, M.** (2011). The critical turn and beyond: the case of commemorative street naming. *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies*, 10(1), 28–33. URL: <http://www.acme-journal.org/index.php/acme/article/view/883/739> (accessed: 24.12.2022).
- Gnatiuk, O.** (2022). Nation-Building by Virtue of the Local Renaissance. «Exemplary» Decommunization of Street Names in Vinnytsia, Ukraine. In S. Basik (Ed.), *Encountering Toponymic Geopolitics: Place Names as a Political Instrument in the Post-Soviet States* (pp. 52–69). London. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003293057-3>
- Gnatiuk, O., Melnychuk, A.** (2020). Ideologic Storms in the Still Waters: Postrevolutionary Life of Urban Spaces in Vinnytsia, Ukraine. In V. Mihaylov (Ed.), *Spatial Conflicts and Divisions in Post-socialist Cities* (pp. 171–188). Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-61765-3_10
- Lefebvre, H.** (1974). L'Espace social. In H. Lefebvre, *La production de l'espace* (pp. 83–96). Paris: Anthropos.
- Melnichuk, A., Gnatiuk, O.** (2019). Public perception of urban identity in post-Soviet city: the case of Vinnytsia, Ukraine. *Hungarian Geographical Bulletin*, 68 (1), 37–50. DOI: <https://doi.org/10.15201/hungeobull.68.1.3>.
- Горбатюк, М.** (2020). Регіональні політичні еліти: ключові актори та специфіка їх формування. Вінниччина. В М. Кармазіна, Т. Бевз, М. Горбатюк, О. Зорич. *Регіональні політичні еліти в Україні: особливості формування, цінності та ідентичності (кінець 1991–2019 рр.)* (с. 41–88, 152–201). Київ.
- Кароєва, Т.** (2017). З досвіду робочої групи щодо «декомунізації» публічного міського простору Вінниці: погляд історика. *Місто: історія, культура, суспільство*, 2, 196–206.
- Каталог** вулиць, проспектів, бульварів, провулків, площ м. Вінниці (2005, Червень 9). *Вінницька газета*, с. 2–3.
- Кузіна, К.** (2016). Радянізація міського простору Вінниці у 1920–1930-ті рр. *Нові сторінки історії Донбасу*, 25, 171–178.
- Про затвердження** назв вулиць, проспектів, бульварів, провулків, площ м. Вінниці (2011, Березень 22). *Вінницька газета*, с. 1.
- Цікаво...** (1989, Декабрь 30). *Резонанс*, с. 4.
- Шуткевич, О.** (2013, Листопад 29). І буде площа Європейська. *Вінницька газета*, с. 1.

Tetiana R. Karoyeva

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Dr. (History), Professor (Ukraine)

Toponymic Practices in the Post-Soviet Vinnytsia (1992–2022)

Abstract. The purpose of the research. To find out the specifics of toponymic practices in post-Soviet Vinnytsia in 1992–2022. **Methodology.** The methodological approach is based on the concept of «social production of space» by Henri Lefebvre, that is, the idea of creating space as a (re)creation of the existing system of social relations. His follower Maoz Azaryahu in toponymic policy and practice gives priority to the impulse coming from state structures, ruling parties, municipalities, etc. The more profound and significant changes in society seem to the authorities, the faster and more decisively they go to renaming. **Scientific novelty.** It is traced how the transformation of regional society was reflected in the toponymic practice in Vinnytsia. It is established that now its specificity is the active position of three actors: city authorities, professionals, and the local community. **Conclusions.** The scale of influence of each of the actors is different and depends on the

configuration of interaction between them, although ultimately the decision remains with the authorities. On the part of the city authorities, topographical practice is a manifestation of commemorative policy at the local level, which certifies the entry of the city authorities into the nation-building process, and is a component of reputation policy. The readiness of the authorities to act is characterized by trust in professionals, as well as by the way the process of renaming is organized, and the rhythm of discussion and decision-making is ensured. Professionals, in Vinnytsia – historians, are trying to influence the symbolic construction of Vinnytsia's identity, taking advantage of the window of political opportunities, within the limits that the community is ready to accept. The events of recent years have shown that the city community is included in the discussion not only by the prescribed legislative framework but also by the reality, the city authorities' idea of a «strong community».

Key words: toponymy, toponymics, toponymic policy, toponymic practices, decommunization, decolonization, Vinnytsia.

References:

- Azaryahu, M.** (1996). The power of commemorative street names. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14, 311–330. URL: http://aktuality.fsv.cuni.cz/upload/Azaryahu1996_Power_Commemorative_Street-Names.pdf (accessed 17.12.2022). [in English]
- Azaryahu, M.** (2011). The critical turn and beyond: the case of commemorative street naming. *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies*, 10(1), 28–33. URL: <http://www.acme-journal.org/index.php/acme/article/view/883/739> (accessed: 24.12.2022). [in English]
- Gnatiuk, O.** (2022). Nation-Building by Virtue of the Local Renaissance. «Exemplary» Decommunization of Street Names in Vinnytsia, Ukraine. In S. Basik (Ed.), *Encountering Toponymic Geopolitics: Place Names as a Political Instrument in the Post-Soviet States* (pp. 52–69). London. [in English] DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003293057-3>
- Gnatiuk, O., Melnychuk, A.** (2020). Ideologic Storms in the Still Waters: Postrevolutionary Life of Urban Spaces in Vinnytsia, Ukraine. In V. Mihaylov (Ed.), *Spatial Conflicts and Divisions in Post-socialist Cities* (pp. 171–188). Springer, Cham. [in English] DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-61765-3_10
- Horbatiuk, M.** (2020). Rehionalni politychni elity: kliuchovi aktory ta spetsyfika yikh formuvannia. Vinnychchyna [Regional political elites: key actors and specifics of their formation. Vinnychchyna]. In M. Karmazina, T. Bevez, M. Horbatiuk, O. Zorych. *Rehionalni politychni elity v Ukraini: osoblyvosti formuvannia, tsinnosti ta identychnosti (kinets 1991–2019 rr.)* (pp. 41–88, 152–201). Kyiv. [in Ukrainian].
- Karoieva, T.** (2017). Z dosvidu robochoi hrupy shchodo «dekomunizatsii» publichnoho miskoho prostoru Vinnytsi: pohliad istoryka [Abstract of practical activity of a workgroup on «decommunization» of public area of the town of Vinnytsia: historian's view]. *Misto: istoriia, kultura, suspilstvo – City: History, Culture, Society*, 2, 196–206. [in Ukrainian].
- Kataloh** vulyts, prospektiv, bulvariv, provulkiv, ploshch m. Vinnytsi [Catalog of streets, avenues, boulevards, alleys, squares of Vinnytsia] (2005, June 9). *Vinnytska hazeta – Vinnitsa newspaper*, s. 2–3. [in Ukrainian].
- Kuzina, K.** (2016). Radianizatsiia miskoho prostoru Vinnytsi u 1920–1930-ti rr. [The Sovietization of Vinnitsa' urban environment in the 1920–1930-ies]. *Novi storinky istorii Donbasu – New pages of Donbass history*, 25, 171–178. [in Ukrainian].
- Lefebvre, H.** (1974). L'Espace social. In H. Lefebvre, *La production de l'espace* (pp. 83–96). Paris: Anthropos. [in French]
- Melnichuk, A., Gnatiuk, O.** (2019). Public perception of urban identity in post-Soviet city: the case of Vinnytsia, Ukraine. *Hungarian Geographical Bulletin*, 68 (1), 37–50. [in English] DOI: <https://doi.org/10.15201/hungeobull.68.1.3>
- Pro zatverdzhennia nazv vulyts, prospektiv, bulvariv, provulkiv, ploshch m. Vinnytsi** [On approving the names of streets, avenues, boulevards, alleys, and squares in the city of Vinnytsia] (2011, March 22). *Vinnytska hazeta – Vinnitsa newspaper*, p. 1. [in Ukrainian].
- Shutkevych, O.** (2013, November 29). I bude ploshcha Yevropeiska [And there will be the European Square]. *Vinnytska hazeta – Vinnitsa newspaper*, p. 1. [in Ukrainian].
- Tsikavo...** [Interesting...] (1989, December 30). *Rezonans – Resonance*, p. 4. [in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 05.01.2023 р.

Статтю рекомендовано до друку 12.02.2023 р.